

УДК 343. 23

*М. В. Зенова***ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ Й ВИДИ ЗГОДИ (ПРОХАННЯ) ПОТЕРПІЛОГО**

Поняття згоди в контексті людських відносин розглядається такими суспільними науками, як філософія, соціологія, політологія, психологія, юриспруденція тощо. Незважаючи на те, що згода не є галузевим поняттям і застосовується в багатьох сферах життєдіяльності, на її зміст впливає та наука, представниками якої така згода визначається.

У науці кримінального права проблему згоди (прохання) потерпілого досліджували Ю.В. Баулін, М.Д. Дурманов, М.А. Карабут, С.Г. Келіна, І.Я. Козаченко, А.М. Красіков, Л.Л. Кругліков, А.В. Наумов, Т.Ю. Орешкіна, В.Д. Пакутін, А.А. Піонтковський, І.І. Слущкий, А.В. Сумачов, М.С. Таганцев, А.Н. Трайнін, М.І. Якубович та інші науковці.

Однак і до сьогодні не вироблено єдиного підходу до визначення поняття згоди (прохання) потерпілого, її ознак і видів.

Наприклад, А.М. Красіков визначив згоду потерпілого як вираження вільного волевиявлення особи на порушення своїх благ або поставлення їх у небезпеку як спосіб досягнення особистого інтересу, з одного боку, а з іншого – поведінка третьої особи в межах цієї згоди [6, с. 51]. Російський вчений О.К. Газданова визначила згоду потерпілого як волевиявлення особи на спричинення їй шкоди чи поставлення в небезпеку спричинення такої шкоди в якості способу досягнення особистої мети, яке характеризується об'єктивними й суб'єктивними ознаками правомірності [3, с. 11]. М.В. Панов визначає згоду потерпілого як усвідомлене й добровільне волевиявлення дієздатного потерпілого, яке виражене до початку діяння в зрозумілій формі та яке детермінує протиправну поведінку винного [10, с. 57].

Варто відразу відзначити, що терміни «згода» й «прохання» мають однакове кримінально-правове значення й наслідки. Наприклад, особі пропонують вступити в мазохістські статеві зносини, і вона погоджується, або ж ініціатива виходить від самої потерпілої особи – різниці й значення для кримінального права немає. Можна спрощено розглядати так: згода має місце, коли потерпілій особі висловлена пропозиція, а вона приймає рішення про погодження на цю пропозицію, а прохання – коли в самої потерпілої особи народжується ця пропозиція, і вона її висловлює. Тому, на нашу думку, прохання й згода як стверджувальна відповідь із точки зору кримінального права повинні оцінюватися як рівнозначні. Хоча й термінологічно, й за своїм психічним змістом ці поняття різняться, розмежувати їх з юридичної точки зору практично неможливо, тим більше, немає прагматичного сенсу цього робити. Тому для цього дослідження будемо використовувати ці поняття як рівнозначні.

Для того щоб дати власне визначення поняття «згода (прохання) потерпілого», необхідно для початку визначити поняття «потерпілий».

У науці кримінального права України поняття «потерпілий» розглядається переважно з позицій його кримінально-процесуального визначення. П.С. Берзін

щодо цього відзначає, що кримінально-правовий зміст поняття «потерпілий» ніяк не можна ототожнювати із кримінально-процесуальним (як учасником кримінального судочинства) [1, с. 80–81]. М.Й. Коржанський взагалі вказує на те, що термін «потерпілий» є процесуальним, і його використання в кримінальному праві є неприпустимим [5, с. 21–22].

У юридичній літературі поняття «потерпілий» ототожнюється з поняттями «постраждалий», «жертва». Проте деякі науковці проводять розмежування між цими поняттями. Так, А.А. Музика та Є.В. Лашук вказують, що поняття «жертва злочину» є більш широким, ніж кримінально-правове поняття «потерпілий від злочину». Потерпілий від злочину – це завжди жертва злочину (з точки зору віктимології), проте не всяку жертву злочину можна назвати потерпілим від злочину в кримінальному праві. Наприклад, близькі родичі вбитого є жертвами відповідного злочину, однак їх не можна називати потерпілими від злочину (у кримінально-правовому розумінні) [7, с. 68].

А.М. Красіков зазначає, що термін «постраждалий» слід використовувати в цивільному праві, а термін «потерпілий» – у кримінальному [6, с. 38]. Під «постраждалим» у науковій літературі розуміють фізичну або юридичну особу, а також сукупність фізичних осіб, яким внаслідок явища, події або вчинку, у якому вбачаються/ не вбачаються ознаки кримінально-правового посягання, якими заподіяні тяжкі наслідки морального, фізичного, майнового характеру або вони спричинили катастрофу [4, с. 195].

Ми погоджуємося з позицією вчених, які вважають, що кримінальне право оперує поняттям «потерпілий», проте його зміст є дещо відмінним від процесуального, що зумовлено, з одного боку, різними функціями, які виконує поняття «потерпілий» у матеріальному та процесуальному праві, з іншого боку – різними завданнями, які покладаються на ці галузі права. Крім того, потерпілому від злочину не завжди (у юридичному сенсі) може бути завдана шкода суспільно небезпечним діянням [7, с. 68].

Відповідно до ст. 55 КПК України потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

У кримінальному праві існує два підходи до розуміння поняття «потерпілий». Перший підхід – вузький, відповідно до якого потерпілим слід визнавати лише фізичну особу [6, с. 51, 66; 9, с. 49; 11, с. 96; 13, с. 21]. Другий підхід – широкий, відповідно до якого потерпілим є не лише фізична особа, але й юридична, а також держава, інші соціальні утворення, суспільство в цілому [2, с. 106; 4, с. 198; 12, с. 58; 14, с. 76–77].

На наше переконання, обидва підходи мають право на існування. Слід звернути увагу, що в цьому дослідженні поняття «потерпілий» вживається із часткою умовності (за згоди (прохання) шкода особі може бути не заподіяна, а якщо заподіяна, то особа сама погоджується на її заподіяння; така згода є обставиною, що виключає протиправність як ознаку злочину, а тому злочин як такий відсутній).

Вважаємо, під час розуміння згоди (прохання) потерпілого слід виходити з вузького розуміння поняття «потерпілий». Оскільки, по-перше, щодо благ, які охоро-

няються кримінальним законом, згода може надаватися (прохання висловлюватися) лише фізичною особою. По-друге, згода (прохання) надається особисто щодо благ, якими така особа може розпоряджатися, й у межах такого розпорядження. По-третє, згода (прохання) не повинна порушувати права й інтереси інших осіб, а під час надання згоди юридичною особою зачіпаються інтереси інших осіб.

Відмінність поняття «потерпілий» у кримінально-правовому значенні від розуміння «потерпілого» в кримінально-процесуальному значенні полягає в такому.

По-перше, потерпілим як суб'єктом кримінального процесу виступають фізичні або юридичні особи. Потерпілим у кримінально-правовому значенні відповідно до вузького розуміння – лише фізичні особи, а відповідно до широкого – фізичні, юридичні особи, а також держава, інші соціальні утворення або суспільство в цілому.

По-друге, права й обов'язки потерпілого в кримінально-процесуальному значенні виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого, а особи, яка не є заявником, проте якій кримінальним правопорушенням завдана шкода, – з моменту подання заяви про залучення її до провадження як потерпілого. У кримінально-правовому розумінні потерпілим визнається особа, якій кримінальним правопорушенням було завдано шкоду або створено небезпеку її завдання, незалежно від того, подала вона заяву чи ні, достатньо лише факту вчинення щодо неї самого кримінального правопорушення. Якщо особа не подала заяву, тобто злочин залишився латентним, із процесуальної точки зору вона не є потерпілим, проте в кримінально-правовому розумінні є, оскільки фактично шкода була спричинена або була можливою.

По-третє, у кримінально-процесуальному значенні фізичній особі злочином завдається лише моральна, фізична або майнова шкода, а юридичній – лише майнова. Потерпілому в кримінально-правовому розумінні можуть заподіюватися й інші види шкоди – соціальна, політична тощо.

По-четверте, у кримінально-процесуальному розумінні, якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть особи або особа перебуває в стані, який унеможливує подання нею відповідної заяви, положення про потерпілого поширюються на близьких родичів чи членів сім'ї такої особи. Тобто потерпілим визнається одна особа з числа близьких родичів або членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а за відповідним клопотанням потерпілими може бути визнано кілька осіб. У кримінально-правовому розумінні потерпілим може бути лише окрема особа, якій безпосередньо кримінальним правопорушенням завдана шкода, незалежно від її стану. Так, поняття «потерпілого» вживається у КК України навіть тоді, коли він таким не є із процесуальної точки зору (наприклад, у ч. 2 ст. 121 КК України: «умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого» тощо).

Спираючись на вищевикладене, вважаємо, що поняття «потерпілий» у кримінально-процесуальному значенні й у кримінально-правовому значенні мають дещо відмінний зміст. Однак це, у свою чергу, не дозволяє забороняти використовувати цей термін у кримінальному праві або замінювати його іншим, наприклад, терміном «жертва», який є суто кримінологічним. На думку М.В. Се-

наторова, для розрізнення слід використовувати словосполучення «потерпілий як суб'єкт кримінального процесу» та «потерпілий від злочину» [12, с. 60].

Щоб визначити поняття «згода» у кримінальному праві, необхідно спершу дослідити її сутнісні ознаки.

У науковій літературі немає єдиного підходу до визначення ознак згоди (прохання) потерпілого. Здебільшого вчені, які розглядають це питання, лише опосередковано вказують на ті чи інші ознаки, не розкриваючи їх зміст повною мірою.

Так, Е.Я. Немировський зазначав, що згода потерпілого повинна бути не вимушеною й не отриманою за допомогою обману, надаватися дієдатною особою, бути визначеною й своєчасною. Умови згоди є схожими з умовами договору, проте існують особливості через особливості правоохоронних інтересів [8, с. 524].

А.М. Красіков виділяє такі умови характеристики згоди: 1) повинна розповсюджуватися на ті права й інтереси, які знаходяться у вільному розпорядженні особи; 2) повинна бути надана в межах вільного розпорядження своїми особистими правами й інтересами; 3) не повинна переслідувати суспільно шкідливу мету; 4) повинна бути дійсною, тобто надана осудною дієдатною особою чи її законним представником; 5) повинна бути добровільною; 6) повинна бути надана до вчинення діяння [6, с. 92–96].

М.В. Панов виділяє об'єктивні та суб'єктивні ознаки згоди потерпілого. Об'єктивні ознаки – властивості й відносини правового явища, що аналізується, які існують незалежно від свідомості людини та не обумовлені нею. До них він відносить здоров'я конкретної особи, потерпілого, своєчасність вираження згоди. До суб'єктивних – усвідомлення згоди, добровільність згоди, мотив і мету волевиявлення [10, с. 58, 71].

На наше переконання, ознаками згоди (прохання) потерпілого як однієї з обставин, що виключає злочинність діяння, є такі:

1) згода потерпілого надається (прохання висловлюється) щодо діяння, яке посягає на охоронювані кримінальним законом права й інтереси особи та заподіює їм істотну шкоду або створює загрозу заподіяння такої шкоди. Інакше вона не має кримінально-правового значення;

2) згода (прохання) потерпілого може бути як суспільно корисною (наприклад, згода на трансплантацію органів), так і суспільно допустимою (наприклад, згода на зараження венеричною хворобою);

3) підставами, які обумовлюють правомірність згоди (прохання) потерпілого, є наступні: а) вона (воно) є законною (законним), тобто не суперечить встановленим Конституцією України правам і свободам третіх осіб, надається щодо благ, якими вільно розпоряджається ця особа, і в межах такого розпорядження; б) є дійсною (дійсним); в) є добровільною (добровільним); г) надається до або в процесі вчинення діяння.

Першою з підстав правомірності згоди (прохання) потерпілого є її **законність**. Першою ознакою законності згоди (прохання) є те, що така згода (прохання) *не повинна суперечити встановленим Конституцією України правам і свободам третіх осіб*. Ця ознака означає, що висловлена згода (прохання) не повинна порушувати права й свободи третіх осіб, а також така згода не може бути висловлена щодо прав і свобод третіх осіб. Право забороняє посягання на власні блага, які

зачіпають права й інтереси інших осіб, що пов'язані із цим благом (наприклад, згода на знищення чи пошкодження свого майна, проте застрахованого, зданого в оренду).

Із цією ознакою тісно пов'язана наступна ознака законності згоди (прохання) потерпілого, яка означає, що згода *надається лише щодо благ, якими може вільно розпоряджатися особа (щодо власних благ), та в межах такого розпорядження*.

На нашу думку, серед благ, які охороняються кримінальним законом, і щодо яких згода (прохання) потерпілого може виступати обставиною, яка виключає злочинність діяння, можна виділити такі: блага, щодо яких положення про згоду (прохання) потерпілого поширюються *повною мірою* (власність, воля, честь і гідність, статева свобода та статева недоторканість); блага, щодо яких положення про згоду (прохання) потерпілого поширюються *із застереженням* (життя та здоров'я). Застереження полягають у тому, що згода (прохання) потерпілого на умисне спричинення смерті не виключає злочинність діяння; не виключає злочинність діяння, якщо має місце умисне заподіяння середньої тяжкості або тяжкого тілесного ушкодження; виключає злочинність діяння, якщо тілесні ушкодження будь-якого ступеня тяжкості є наслідком участі в законних спортивних змаганнях, крім випадків порушення правил проведення таких змагань супротивником чи іншою особою, яке виявилось в умисному заподіянні тілесних ушкоджень; виключає злочинність діяння, якщо тілесні ушкодження будь-якого ступеня тяжкості є наслідком лікувальної та/ або експериментальної лікувальної діяльності.

Наступною підставою правомірності згоди (прохання) потерпілого є її *дійсність*, тобто здатність усвідомлювати значення й характер вчинюваних діянь, щодо яких надається згода. На таку здатність можуть, зокрема, впливати стан алкогольного, токсичного або наркотичного сп'яніння, стан психіки, вік.

На наше переконання, повинен діяти такий принцип: презюмується, що особа, яка надає згоду (висловлює прохання), на момент її надання (його висловлення) усвідомлює значення й характер вчинюваних діянь, щодо яких надається згода, якщо не доведено зворотне. У випадках, коли в суду виникають сумніви щодо можливості усвідомлення цією особою внаслідок вікових характеристик або ж стану психіки значення й характеру вчинюваних діянь, щодо яких надається згода, суд може призначити судову психологічну (психолого-психіатричну) експертизу. Якщо буде встановлено, що потерпіла особа через вік, хворобливий стан психіки або стан алкогольного, токсичного чи наркотичного сп'яніння не усвідомлювала характер і значення вчинюваних діянь, щодо яких надала згоду, така згода визнається недійсною.

Потерпілий також повинен усвідомлювати значення й характер згоди, а також вчинюваного діяння, на яке він надає згоду. Обов'язковим є й те, щоб винний також це усвідомлював. На наш погляд, правильним є твердження А.М. Красікова, який вказує, що момент визнання згоди правомірною настає тоді, коли воля особи, що надає згоду, усвідомлена та її зміст адекватно прийнятий іншою особою [6, с. 61–62].

Розглядаючи дійсність згоди (прохання) потерпілого крізь призму здатності особи усвідомлювати значення й характер вчинюваних діянь, можна побачити, що

така здатність є особистісною характеристикою, яку особа не може «делегувати» нікому, на відміну від дієздатності в цивільному праві, де недієздатні чи обмежено дієздатні особи здійснюють свої права й обов'язки через законних представників. На наше переконання, делегування психічної функції – здатності усвідомлювати значення й характер вчинюваного діяння – виглядає абсурдно. Тому згода, надана законним представником, є недійсною, крім випадків надання згоди на медичне втручання, що прямо передбачено в законодавстві.

Наступною підставою правомірності згоди (прохання) є її *добровільність*, тобто згода надається (прохання висловлюється) не під впливом насильства, примушування чи обману потерпілого.

Нарешті, ще однією підставою правомірності згоди є те, що така згода повинна бути надана *до* початку вчинення діяння або *в момент* його вчинення.

Дослідивши всі сутнісні ознаки, вважаємо, що *згоду (прохання) потерпілого* слід визначити як *дійсне добровільне волевиявлення особи щодо благ, якими вона може вільно розпоряджатися, і в межах такого розпорядження, що мало місце до або в процесі вчинення діяння, яке посягає на охоронювані кримінальним законом суспільні відносини та заподіює їм істотну шкоду або створює загрозу заподіяння такої шкоди*.

Класифікувати згоду (прохання) потерпілого як обставину, що виключає злочинність діяння, можна за різними критеріями.

1. За суб'єктом надання такої згоди (висловлення прохання) є згода (прохання) особи, яка на момент надання:

- а) усвідомлювала значення й характер вчинюваних дій;
- б) не усвідомлювала значення й характер вчинюваних дій.

У межах цього виду згоди (прохання) можна виділити:

- згоду (прохання) особи, яка не усвідомлює значення й характер вчинюваних дій внаслідок віку;
- згоду психічно хворої особи;
- згоду особи, яка перебуває у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння, що впливає на здатність усвідомлювати значення й характер вчинюваних дій.

У межах цієї класифікації слід виділити (залежно від усвідомлення особою значення й характеру вчинюваного діяння, щодо якого надається згода (висловлюється прохання)) *дійсну* та *недійсну* згоду. *Дійсною* є згода (прохання) особи, яка на момент її надання усвідомлювала значення й характер вчинюваного діяння, щодо якого надається згода (висловлюється прохання). Згода (прохання), надана особою, яка на момент її надання (його висловлення) не усвідомлювала значення й характер вчинюваних дій, вважається *недійсною*.

2. За характером одержання згода (прохання) особи є:

а) *добровільною* – надана особою як результат її волевиявлення без будь-якого впливу на неї;

б) *недобровільною (примусовою)* – отримана від особи шляхом застосування до неї насильства, примушування або під впливом обману.

3. За формою вираження згода (прохання) особи є:

- а) *усною* – словесна (вербальна), що виражається за допомогою звуку, голосу;
- б) *письмовою* – виражається шляхом фіксування смислових знакових форм у вигляді тексту, зображення тощо;
- в) вираженою за допомогою *жестів, міміки* або інших конклюдентних дій;
- г) *змішаною* – виражається комбінаціями вказаних вище форм.
4. За відповідністю умовам правомірності згода (прохання) особи є:
- а) правомірною, яка відповідає всім умовам правомірності та як наслідок – виключає злочинність діяння;
- б) *неправомірною*, яка не відповідає одній або декільком у поєднанні умовам правомірності та не може бути обставиною, що виключає злочинність діяння.
5. За умовами існування згода (прохання) особи є:
- а) *реальною* – була наявна реально в просторі й часі до початку або в момент вчинення суспільно небезпечного діяння;
- б) *уявною* – не була наявна реально в просторі й часі, однак винний вважав, що остання мала місце.
6. За характером згода є:
- а) *активною* – ініціатива виходить від самої потерпілої особи (згода-прохання);
- б) *пасивною* – потерпіла особа надає згоду на пропозицію з боку винного.
7. За обсягом меж згода є:
- а) *наданою в межах розпорядження* – надана щодо прав та інтересів, якими потерпілий може вільно розпоряджатися;
- б) *наданою за межами розпорядження* – надана щодо прав та інтересів, які знаходяться в обмеженому розпорядженні (життя й здоров'я), або щодо прав та інтересів, якими особа не має права розпоряджатися (права й інтереси третіх осіб, суспільства або держави).
8. Залежно від моменту надання згоди (висловлення прохання) є наданою:
- а) до початку вчинення суспільно небезпечного діяння;
- б) у процесі вчинення суспільно небезпечного діяння;
- в) на момент закінчення суспільно небезпечного діяння.
9. Залежно від благ, щодо яких надається згода (висловлюється прохання):
- а) *на спричинення смерті* (евтаназія);
- б) *на спричинення шкоди здоров'ю*:
- на завдання фізичного болю без спричинення тілесних ушкоджень (ст. 126 КК України);
 - на спричинення тілесних ушкоджень (ст. 121, 122, 125 КК України);
 - на зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби (ст. 131 КК України);
 - на зараження венеричною хворобою (ст. 133 КК України);
 - на спричинення шкоди під час медичного втручання (у ході лікувальної діяльності чи медичного експерименту);
 - на спричинення шкоди в ході спортивних змагань;
 - в) *на обмеження свободи пересування* (незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146 КК України));
 - г) *на порушення статевої свободи та статевої недоторканності*:

- на статеві зносини із застосуванням насильства (ст. 152 КК України);
- на насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним шляхом (ст. 153 КК України);
- д) на спричинення шкоди власності (умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України)).

Література

1. Берзін П.С. Предмет незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування та кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229 Кримінального кодексу України) / П.С. Берзін // Законодавство України : [науково-практичні коментарі]. – 2003. – № 10. – С. 80–81.
2. Гаджиева А.А. Понятие потерпевшего в уголовном праве: проблемы, дискуссии, обсуждения / А.А. Гаджиева // Государство и право. – 2006. – № 4. – С. 105–106.
3. Газданова Е.К. Согласие потерпевшего в уголовном праве: понятие, характеристика, значение : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Е.К. Газданова ; Московская государственная юридическая академия им. О.Е. Кутафина. – М., 2011. – 186 с.
4. Дзюба В.Т. Концептуальні засади кримінально-правової охорони потерпілого, жертви, постраждалого / В.Т. Дзюба // Альманах кримінального права : зб. статей / відп. ред. П.П. Андрушко, П.С. Берзін. – К. : Правова єдність, 2009. – Вип. 1. – С. 191–217.
5. Коржанский Н.И. Предмет преступления (понятие виды и значение для квалификации) : [учеб. пособие] / Н.И. Коржанский. – Волгоград, 1976. – 56 с.
6. Красиков А.Н. Сущность и значение согласия потерпевшего в советском уголовном праве / А.Н. Красиков. – Саратов : Издательство Саратовского университета, 1976. – 120 с.
7. Музика А.А. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : [монографія] / А.А. Музика, Є.В. Лашук. – К. : Типогр. А.В. Паливоди, 2011. – 192 с.
8. Немировский Е.Я. Антологія української юридичної думки : в 10 т. / за ред. Ю.С. Шемшученко та ін. – К. : ВД «Юридична книга», 2004 – . – Т. 7 : Кримінальне право. 2014. – 616 с.
9. Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву / Б.С. Никифоров. – М. : Госюриздат, 1960. – 232 с.
10. Панов М.В. Уголовно-правовое значение согласия потерпевшего на причинение вреда своему здоровью : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / М.В. Панов ; Московский университет МВД РФ. – М., 2011. – 178 с.
11. Присяжнюк Т.І. Потерпілий в кримінальному праві України: окремі питання / Т.І. Присяжнюк // Право України. – 2004. – № 10. – С. 95–97.
12. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві / М.В. Сенаторов : за ред. В.І. Борисова. – Х. : Право, 2006. – 208 с.
13. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Лекции. Часть общая : в 2 т. / Н.С. Таганцев ; сост. и отв. ред. Н.И. Загородников. – М. : Наука, 1994 – . – Т. 2. – 1994. – 393 с.
14. Фесенко Є.В. Цінності як об'єкт злочину / Є.В. Фесенко // Право України. – 1999. – № 6. – С. 76–77.

Анотація

Зенова М. В. Поняття, ознаки й види згоди (прохання) потерпілого. – Стаття.

Стаття присвячена проблемі згоди (прохання) особи як обставини, що виключає злочинність діяння, зокрема дослідженню її поняття, сутнісних ознак та видів.

Ключові слова: згода, прохання, потерпілий, згода потерпілого.

Аннотация

Зенова М. В. Понятие, признаки и виды согласия (просьбы) потерпевшего. – Статья.

Статья посвящена проблеме согласия (просьбы) потерпевшего как обстоятельства, исключающего преступность деяния, а именно исследованию его понятия, существенных признаков и видов.

Ключевые слова: согласие, просьба, потерпевший, согласие потерпевшего.

Summary

Zenova M. V. Concept, characteristics and types of victim's consent (request). – Article.

The article deals with the problem of victim's consent as the circumstance precluding criminality of an act, particularly the article researches the concept, essential characteristics and types of victim's consent (request).

Key words: consent, request, victim, victim's consent.

УДК 343.2.01:172.16(477)(091)

Л. Ю. Тимофєєва

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ПРОЯВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

*Не в жорстокості, а в неминучості покарання
є один з найбільш ефективних способів попередити злочини.*

Ч. Беккарія

Постановка проблеми. Окремі аспекти звільнення від кримінальної відповідальності досліджували: Л. Багрій-Шахматов, Ю. Баулін, Я. Брайнин, В. Туляков, В. Д. Філімонов та інші. Ряд вчених досліджують окремі аспекти принципу гуманізму (далі – ПГ): В. Гацелюк, С. Келіна, Т. Кленова, Ю. Коломієць-Капустіна, В. Мальцев, Е. Феррі, М. Фуко, М. Хавронюк, М. Ююкіна та інші вчені-правознавці.

Кожне діяння особи може бути оцінено з точки зору закону, у тому числі кримінального закону, як правомірне чи неправомірне. Крайніми позиціями таких діянь є злочин та подвиг. При цьому крайніми реакціями на такі діяння можуть бути, відповідно, покарання та нагорода. Покарання є однією з форм реалізації кримінальної відповідальності.

Реалізація кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового впливу є проявом реалізації ПГ в кримінально-правовій доктрині щодо суспільства, держави, окремих потерпілих, адже кримінальна відповідальність є певним стримуючим фактором, а також охоронною нормою, а також щодо особи, яка вчинила злочин, адже дають їй змогу виправитися. Але в роботах вчених не акцентувалася увага на комплексному вивченні аспекту звільнення від кримінальної відповідальності як реалізації ПГ в кримінально-правовій доктрині, що й обумовлює актуальність теми дослідження. Тема входить до комплексної теми «Механізм кримінально-правового впливу в умовах сталого розвитку», яка досліджується кафедрою кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія».

Мета – дослідити аспект звільнення від кримінальної відповідальності як реалізацію ПГ у кримінально-правовій доктрині.

Виклад основного матеріалу. Міра кримінально-правового характеру завжди повинна містити прояв ПГ: як загальноправового принципу з кримінально-правовою специфікою та як власне гуманізму правозастосувача-людини, проявле-